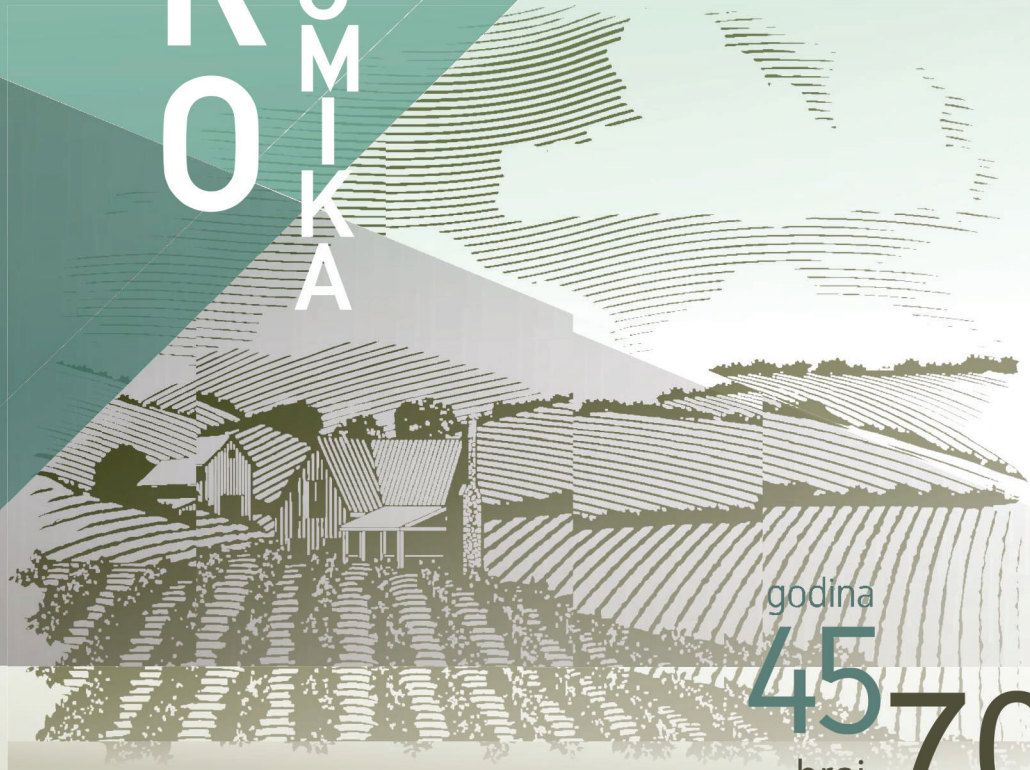

AGRIECONOMICA

AE GRO KONOMIKA

godina
45
broj **70**

Novi Sad 2016.

DEPARTMAN ZA
E K O N O M I K U
POLJOPRIVREDE I
SOCIOLOGIJU SELA

POLJOPRIVREDNI FAKULTET
UNIVERZITET U NOVOM SADU

<http://agroekonomika.rs>

PROIZVODNJA I ROBNA RAZMENA GROŽĐA I VINA: STANJE U SVETU I SRBIJI (ŠUMADIJSKI REGION) ¹

Denda Stefan ¹, Denda Branislav ²

Rezime

Gajenje grožđa i proizvodnja vina osim ekonomskog imaju i veliki kulturološki značaj. Kao jedna od najznačajnijih biljnih kultura grožđe se uzgaja u gotovo svim delovima sveta. Grožđe i vino predstavljaju značajan deo spoljnotrgovinske razmene mnogih zemalja. Iako poseduje izuzetne preduslove za uzgoj vinove loze Srbija zaostaje u pogledu proizvodnje i izvoza grožđa i vina. U novije vreme veliki doprinos u širenju proizvodnje imaju mali, individualni proizvođači koji preuzimaju primat od nekadašnjih „društvenih giganata“ iz sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka. Stoga, cilj rada je ukazati na efekte gajenja vinove loze i proizvodnje vina na svetskom i nivou Srbije, dok se na mikro planu akcenat stavlja na prostor Šumadije tj. područje opštine Topola i naselje Vinča (gazdinstvo „Arsenijević“).

Ključne reči: vino, poljoprivredna gazdinstva, svet, Srbija, Šumadija

1 Uvod

Već hiljadama godina vinova loza je jedna od najznačajnijih biljnih kultura. Znanje o njoj se vremenom menjalo, ali je oduvek imala posebno mesto u ljudskoj civilizaciji. Vinova loza (*Vitis vinifera L.*) je civilizacijski veoma značajna biljka i jedna od najstarijih kultivisanih, dok vino spada u najprestižniji i jedan od najprodavanijih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u ljudskoj istoriji.

PRODUCTION AND FOREIGN TRADE OF GRAPES AND WINE: SITUATION IN THE WORLD AND SERBIA (ŠUMADIJA REGION) ¹

Denda Stefan ¹, Denda Branislav ²

Summary

The cultivation of grapes and wine production have great cultural significance. As one of the most important crops, grapes are grown in almost all parts of the world. Grapes and wine represent a significant part of foreign trade in many countries. Although it has exceptional conditions for grape cultivation, Serbia lags behind in terms of production and export of grapes and wine. Recently, small individual producers who took over the primacy from the former “social giants” of the seventies and eighties, have made a great contribution to the expansion of this production. Therefore, the aim of this paper is to point out the effects of grape cultivation and wine production in the world and the level of Serbia in comparison with it., On the other hand, at the micro level, the paper puts emphasis on the area of Sumadija, i.e. the municipality of Topola and settlement of Vinča (Arsenijević household).

Key words: wine, agricultural households, world, Serbia, Šumadija

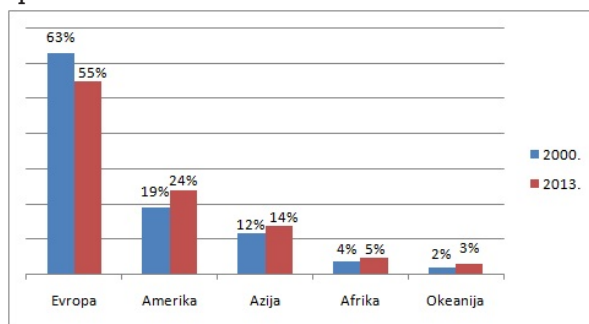
¹ MSc Stefan Denda, istraživač-pripravnik, Geografski institut “Jovan Cvijić” Srpske akademije nauka i umetnosti, Đure Jakšića 9/III, 11000 Beograd, Republika Srbija, Tel: +381112636594, e-mail: s.denda@gi.sanu.ac.rs

² BSc Branislav Denda, ing. poljoprivrede za agroekonomiju, Univerzitet u Beogradu, Poljoprivredni fakultet, Nemanjina 6, 11080 Beograd-Zemun, Republika Srbija, e-mail: denda09@gmail.com

¹ Stefan Denda, MSc, research trainee, Geographical Institute “Jovan Cvijić” of Serbian Academy of Sciences and Arts, Đure Jakšića 9/III, 11000 Belgrade, Republic of Serbia, Tel: 381112636594, e-mail: s.denda@gi.sanu.ac.rs

² Branislav Denda, BSc, engineer of agriculture for agroecology, University of Belgrade, Faculty of Agriculture, Nemanjina 6, 11080 Beograd-Zemun, Republic of Serbia, e-mail: denda09@gmail.com

Iako se dosta gaji, evidentno je smanjenje vinogradarskih površina (Vasić-Ranković, 2013). Devedesetih godina XX veka vinogradi su zauzimali površinu od 8,8 miliona hektara (u Evropi 69,3% zasada), sredinom dvehiljaditih 7,7 miliona hektara (Evropa 58,4%), da bi u toku 2013. godine spali na 6,9 miliona hektara. Širom sveta prisutno je 6.000-10.000 sorti vinove loze. Pretpostavlja se da se samo 1.100 sorti gaji na većim površinama, pri čemu najveće prostore zauzima 40-ak vinogradarskih sorti. Zanimljivo je da je u Francuskoj, svetskom lideru u proizvodnji vina 20 sorti zastupljeno u 87% vinogradarskih regiona (Vasić-Ranković, 2013). Treba istaći da se smanjenje površina pod vinogradima zapaža isključivo u tradicionalnoj Evropi, ali ne i Americi, Australiji, Novom Zelandu i Aziji koje beleže rast površina.

Grafikon 1. Udeo vinogradarskih površina po regionalnim celinama
Graph 1. The share of vineyard areas per regional units

Izvor: <http://faostat3.fao.org>

Iako Srbija poseduje izuzetne preduslove za poljoprivrednu proizvodnju, današnja situacija ukazuje da postoji dosta problema. Naime, udeo poljoprivrednih površina je daleko opao na svim nivoima od devedesetih godina prošlog veka, što je i očekivano ako se ima u vidu propadanje (privatizacija, stečaj) velikih poljoprivrednih dobara koja su bila u društvenom vlasništvu. Sa preko 5.700.000 ha u 1993. godini, udeo poljoprivrednog zemljišta je spao na 3.400.000 ha u 2013. godini (RZS, 1994 & 2014a). Regionalno i lokalno posmatrano isto stanje se beleži i na prostoru Šumadije i opštine Topola. Danas u Šumadijskom okrugu 69,4% teritorije čine poljoprivredne površine, dok je u Topoli taj udeo nešto veći i iznosi 78,2%.

2 Metodologija istraživanja

Cilj rada je ukazati na efekte gajenja vinove loze, proizvodnje i spoljnotrgovinske razmene grožđa i vina na svetskom/nivou Srbije, dok se na mikro planu akcenat stavlja na prostor Šumadije tj. područje opštine Topola i naselje Vinča (gazdinstvo „Arsenijević“).

Prilikom izrade rada korišćeno je više naučnih metoda (metod generalizacije, komparacije i klasifikacije, analitički i sintezni metod), dok je od tehnika korišćen dubinski intervju sa vlasnikom Vinarije „Arsenijević“. Do neophodnih podataka se došlo praćenjem raspoložive domaće stručne literature iz ove oblasti i prikupljanjem statističkih podataka iz različitih izvora. Korišćeni su redovni statistički podaci RZS-a (Opštine u Srbiji), ali i rezultati popisa poljoprivrede iz

2012. godine (Poljoprivreda u Republici Srbiji, knjige I i II) kao i posebne publikacije iz iste oblasti (Poljoprivredno zemljište u Republici Srbiji, Tipologija poljoprivrednih gazdinstava prema ekonomskoj veličini i tipu poljoprivredne proizvodnje, Vinogradarski i Vinski atlas). Značajan doprinos imaju i podaci međunarodnih organizacija kao što je Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu (UN FAO).

PROIZVODNJA
I ROBNA RAZMENA
GROŽĐA I VINA:
STANJE U SVETU I
SRBIJI
(ŠUMADIJSKI
REGION)

Vinogradarska rejonizacija Srbije 3

Korišćenje poljoprivrednog zemljišta na teritoriji Srbije pokazuje da 187.300 ha (5,4% ukupnih površina) čine stalni zasadi voćnjaka i vinograda. U okviru stalnih zasada, vinogradi učestvuju sa 0,6%. Regionalno posmatrano prostor Šumadije i Zapadne Srbije ima najveće (ne dominantno) učešće u vinogradima (39,1%). Upravo je zastupljenost stalnih zasada iznad republičkog proseka (veća od 5,45%) vezana za Šumadijsku oblast (10,1%) (Ševarlić, 2015). Šumadijski okrug je prepoznatljiv po proizvodnji grožđa o čemu svedoči činjenica da vinogradi zauzimaju 772 ha. Najveću zastupljenost imaju stone sorte koje zauzimaju 471 ha, zatim vinske sorte 222 ha, dok se sorte za vino sa geografskim poreklom gaje na 79 ha (RZS, 2013a).

Mlekomati su automati koji objedinjuju funkcije hlađenja, mešanja i točenja mleka kao i naplate. Uz mlekamate mogu da se instaliraju i specijalni automati za prodaju PET ili staklene ambalaže. Mlekomat omogućava prodaju mleka 24 sata dnevno uz mogućnost obaveštavanja putem SMS-a ili e-maila u slučaju određenih specifičnih situacija: kvar aparata, nestanak struje, nivo prodaje mleka, povišene temperature u aparatu i sl. Ukoliko se desi da je mleku eventualno istekao rok, a može da stoji u mlekomatu četiri dana, automat sam blokira prodaju i na taj način vodi se računa o zdravlju potrošača. Mlekomat apsolutno zadovoljava zdravstveno-higijenske standarde, a automatizovan je do tog nivoa da ako temperatura mleka poraste iznad 6°C aparat sam zaustavlja prodaju. U mlekomat mogu da se postave hermetički zatvoreni tankovi kapaciteta od 200, 250 i 300 litara. Postoji mogućnost direktnog spajanja na laktofriz (<http://www.letina.com/>).

Tabela 1. Korišćeno poljoprivredno zemljište i udeo vinograda

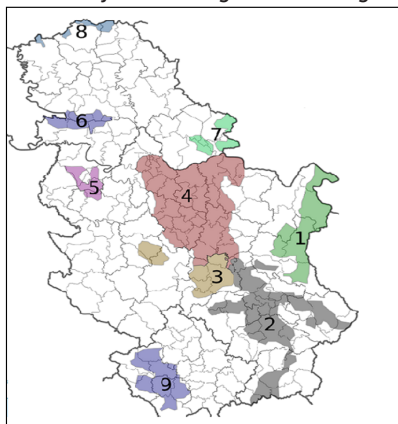
Table 1. Used agricultural land and share of vineyards

Godina	Šumadijska oblast		Opština Topola			
	korišć. poljop. zemljište	vinogradi	korišć. poljop. zemljište		vinogradi	
	hektar (ha)		ha	%	ha	%
1993.	167.751	3.192	27.951	16,7	1.323	41,4
2003.	167.209	2.914	27.878	16,7	1.133	38,9
2013.	111.974	772	20.684	18,5	469	60,7

Izvor: P3C 1994, 2004 & 2014a

Okolnosti nisu dobre, imajući u vidu da su samo pre deset godina vinogradi na području opštine Topola zauzimali preko 1.100 ha, a danas svega 469 ha. Ipak, dosta se ulaže na podizanje novih i znavljanje starih zasada i proizvodnji vina sa geografskim poreklom (RZS, 2004 & 2014a).

Prema Pravilniku o rejonizaciji vinogradarskih geografskih proizvodnih područja (Službeni glasnik RS, br. 45/15) „vinorodna Srbija obuhvata teritoriju do 800 m, kao i područja iznad ove visine ako se nalaze na listi rejoniranih područja sa većom visinom“. Na osnovu toga u našoj zemlji su izdvojena tri vinogradarska regiona: Region Centralne Srbije, Vojvodine i Kosova i Metohije. U njihovom okrilju se nalaze 22 rejona i 77 vinogorja (Korać et. al., 2014). U regionu Centralne Srbije kojem pripada i Šumadijski rejon gaji se 17.118 ha vinove loze (77,3%). Šumadijski rejon poseduje vinograde na površini od 1.120 ha koje obrađuje 5.000 registrovanih gazdinstava.¹

Legenda

- 1 – Timočki
- 2 – Nišavsko-južnomoravski
- 3 – Zapadno-moravski
- 4 – Šumadijsko velikomoravski
- 5 – Pocerski
- 6 – Sremski
- 7 – Banatski
- 8 – Subotičko-horgoški
- 9 – Kosovsko-metohijski

Slika 1. Vinogradarski regioni u Srbiji
Figure 1. Vineyard regions in Serbia

Izvor: <http://www.sveovinu.com/>

Zakon o vinu Republike Srbije (Službeni glasnik RS, br. 41/09) nalaže svakom proizvođaču sa zasadima većim od 10 ari upis u Vinogradarski registar. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (današnje Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine) poverilo je poslove iz ove oblasti Centru za vinarstvo i vinogradarstvo iz Niša. Takođe vodi se i Vinarski registar registrovanih proizvođača šire, vina i drugih proizvoda na teritoriji Srbije. Značajno je i vođenje evidencije proizvođača vina sa zaštićenim geografskim poreklom. Prema trenutnim podacima u bazi se nalazi ukupno 57 proizvođača, od toga najviše u Sremskom rejonu (17) i Rejonu Tri Morave (10), a najmanje u Pocersko-valjevskom (1) i Kosovsko-metohijskom rejonu (2) (<http://www.mpzss.gov.rs/>)

4 Poljoprivredna gazdinstva u oblasti vinogradarske proizvodnje

Prema podacima popisa poljoprivrede u Republici Srbiji 2012. godine došlo se do podatka da su u našoj zemlji registrovana 631.552 poljoprivredna gazdinstva, od toga 262.940 u regionu Šumadije i Zapadne Srbije. Od ukupnog broja 261.935 čine porodična gazdinstva, dok 1.005 čine pravna lica i preduzetnici. Na teritoriji Republike Srbije (bez AP Kosovo i Metohija) nalazi se 22.150 ha pod vinovom lozom. Njih obrađuje 80.445 gazdinstvo od kojih 27.224 poseduje

¹ Treba razlikovati pojmove Šumadijske oblasti (okrug) i rejona. Šumadijska oblast zahvata teritorije grada Kragujevca i opština Arandelovac, Batočina, Knić, Lapovo, Rača i Topola, dok rejonu pripadaju i opštine Velika Plana i Smederevska Palanka. U okviru Šumadijskog rejona su izdvojena četiri vinogorja: Krnjevačko, Oplenačko, Račansko i Kragujevačko

zasade manje od 10 ari, što govori o usitnjenosti parcela, a samim tim i proizvodnje (0,275 ha veličina prosečnog vinograda). Vinske sorte se gaje na 17.483 ha (75% površina), dok se sorte za korišćenje u svežem stanju gaje na 4.667 ha (24,3% površina). Na teritoriji opštine Topola nalazi se 975 porodičnih gazdinstava koja poseduju vinograde na površini od 469 ha. Najveće učešće imaju sorte za jelo (318 ha), a gotovo podjednako obične vinske sorte (88 ha) i sorte sa geografskim poreklom (63 ha) (RZS, 2013a).

Bitno je napomenuti da je prosečna ekonomska veličina poljoprivrednih porodičnih gazdinstava u regionu Šumadije i Zapadne Srbije u ovom tipu proizvodnje 1.774 €, (prosek 4.122 €). Poređenja radi najveći prosek u ekonomskom pogledu imaju gazdinstva koja se bave proizvodnjom povrća i cveća (9.413 €), dok se na dnu nalaze gazdinstva u oblasti ratarske proizvodnje (1.421 €) (Cvijanović et al., 2014).

Poređenjem evidencije zapaža se da se broj gazdinstava u oblasti Šumadije smanjuje. U odnosu na sredinu devedesetih godina XX veka broj gazdinstava je manji za 30%. Takva pojava nije isključivo vezana samo za ovo područje, već za čitavu teritoriju Srbije, uključujući i Vojvodinu. Na takvo stanje su uticali mnogobrojni faktori (ekonomski, politički, socijalni, psihološki, tehničko-tehnološki i drugi).

Proizvodnja grožđa i vina u svetu i Srbiji **5**

Kao jedna od najznačajnijih biljnih kultura grožđe se uzgaja u gotovo svim delovima sveta. Evropa i dalje predstavlja lidera u proizvodnji grožđa, mada sve više proizvođača dolazi sa azijskog i američkog kontinenta. Pad učešća u proizvodnji grožđa u periodu 2000-2013. godine beleži Evropa sa 53% na 41%. Rast učešća u proizvodnji grožđa u istom periodu beleže Azija 20,3% na 29,8%, Amerika 20% na 21%, Afrika 5% na 5,1% i Okeanija 2,1% na 2,9% (<http://faostat3.fao.org>). Pojedinačno, zapaža se da pored tradicionalnih proizvođača kao što su Italija, Španija i Francuska u samom vrhu se nalazi i Kina (11.550.000 t u 2013. god.). Istovremeno porast proizvodnje je vidljiv i u Čileu i Indiji.

U periodu 2000-2012. godine produkcija grožđa na svetskom nivou bila je prilično ujednačena. Najveća proizvodnja je zabeležena 2011. (70.041.901 t), a najmanja 2001. godine (61.431.114 t). Prosečna godišnja produkcija u posmatranom intervalu kretala se oko 66.231.000 t (tabela 2).

Iako Srbija poseduje izuzetne prirodne uslove za gajenje vinove loze, proizvodnja grožđa nije na zadovoljavajućem nivou imajući u vidu da naša zemlja zaostaje za zemljama sa sličnim preduslovima za proizvodnju. Prema publikaciji Republičkog zavoda za statistiku „Opštine u Srbiji“ u periodu 2000-2013., godišnja proizvodnja se kretala oko 355.318 t, sa maksimumom 2003., (450.000 t) i minimumom 2005. godine (240.000 t). Zapaža se da u istom periodu broj rodnih čokota kontinuirano opada. Prinos grožđa po čokotu varira u zavisnosti od vremenskih uslova i primenjenih agrotehničkih mera i u proseku se kreće oko 1,1 kg (minimum 0,7 kg - maksimum 1,3 kg) (<http://webrzs.stat.gov.rs/>).

PROIZVODNJA
I ROBNA RAZMENA
GROŽĐA I VINA:
STANJE U SVETU I
SRBIJI
(ŠUMADIJSKI
REGION)

Tabela 2. Proizvodnja grožđa u svetu, Srbiji i opštini Topola (u tonama)
Table 2. Grape production in the world, Serbia and municipality of Topola (in tons)

Godina	Svet	Srbija	Topola
2000.	64.847.901	326.658	3.749
2001.	61.431.114	380.818	4.066
2002.	62.030.255	394.811	5.578
2003.	63.549.965	450.166	6.827
2004.	67.712.808	425.511	7.254
2005.	67.402.418	240.643	1.974
2006.	67.254.097	359.454	5.740
2007.	65.413.519	353.315	4.501
2008.	67.451.540	372.967	4.940
2009.	68.342.094	431.366	5.566
2010.	66.920.681	330.070	3.927
2011.	70.041.901	324.919	3.995
2012.	68.602.220	263.419	4.587

Izvor: <http://faostat3.fao.org> & RZS, Opštine u Srbiji (2001-2013)

Slična situacija beleži i na teritoriji opštine Topola gde se u istom periodu proizvodilo oko 6.985 t grožđa godišnje, sa maksimumom 2004., (7.254 t) i minimumom 2005. godine (1.974 t). Prinos grožđa je viši 2% od republičkog proseka. Prosečan prinos po čokotu bio je nešto veći nego na nivou zemlje i iznosio je 1,2 kg (minimum 0,8 kg - maksimum 1,6 kg).

U periodu 2000-2012. godine najveća proizvodnja vina je ostvarena tokom 2004. godine (30.758.000 t), dok su najlošiji rezultati ostvareni u 2002. godini (25.006.000 t). Treba napomenuti da je proizvodnja vina ujednačena i kreće se oko 27.630.000 t na godišnjem nivou (<http://faostat3.fao.org>).

Tabela 3. Proizvodnja vina u svetu (u tonama)
Table 3. Wine production in the world (in tons)

Godina	Proizvodnja
2000.	28.328.832
2001.	27.017.881
2002.	25.005.556
2003.	26.880.981
2004.	30.758.054
2005.	28.528.219
2006.	28.605.956
2007.	26.626.872
2008.	27.425.641
2009.	27.022.037
2010.	27.525.178
2011.	28.278.991
2012.	26.199.596

Izvor: <http://faostat3.fao.org>

Evropske zemlje (Italija, Francuska i Španija) se nalaze u vrhu po proizvodnji vina, dok ih slede SAD, ali i sve prisutnije Kina i Argentina koje imaju tendenciju rasta proizvodnje. Od 2009. godine proizvodnju preko milion tona ostvaruje i Čile (1.832.000 t u 2012.), a od 2012. godine i Južnoafrička republika (1.097.200 t u 2013.) (<http://faostat3.fao.org>)

Istovremeno, na osnovu podataka o proizvodnji vina u Srbiji za period 2009-2014. godina zapaža se da se prosečna proizvodnja kreće u okvirima oko 169.000 t, sa maksimumom u 2009. godini (238.000 t) i minimumom 2012. godine (126.400 t) (Jakšić et. al., 2015).

SPOLJNOTRGOVINSKA RAZMENA PROIZVEDENOG GROŽĐA I VINA U SVETU I SRBIJI 6

PROIZVODNJA
I ROBNA RAZMENA
GROŽĐA I VINA:
STANJE U SVETU I
SRBIJI
(ŠUMADIJSKI
REGION)

Spoljnotrgovinska razmena proizvedenog grožđa je obimna, a statistički posmatrano Evropa je istovremeno najveći uvoznik i izvoznik grožđa (1/3 svetskog izvoza), a potom slede područja Severne i Južne Amerike (pre svega Čile i SAD). U toku 2012. godine uvezeno je 3.976.221 t grožđa na svetskom nivou. Među najvećim uvoznicima ističu se SAD (486.474 t ili 12,2%), Rusija (379.318 t ili 9,5%), Holandija (351.755 t ili 8,8%), Nemačka (296.293 t ili 7,4%) i Ujedinjeno Kraljevstvo (246.103 t ili 6,2%). Iste godine izvezeno je grožđa u količini od 4.051.050 t. Najveće učešće su imali Čile (812.566 t ili 20,0%), Italija (491.368 t ili 12,1%), SAD (422.296 t ili 10,4%), Holandija (275.512 t ili 6,8%), Južnoafrička republika (264.079 t ili 6,5%) i Turska (209.525 t ili 5,2%) (<http://faostat3.fao.org/>)

Tabela 4. Uvoz i izvoz grožđa i vina u svetu (u tonama)

Table 4. Import and export of grapes and wine in the world (in tons)

Godina	Grožđe		Vino	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
2000.	2.611.951	2.812.582	5.479.790	6.100.840
2001.	2.544.593	2.747.444	6.031.285	6.575.491
2002.	2.582.383	2.713.827	6.297.658	6.655.019
2003.	2.803.939	3.120.864	6.840.638	7.111.424
2004.	2.940.607	3.064.430	7.348.097	7.667.221
2005.	3.221.142	3.424.045	7.733.516	7.915.808
2006.	3.372.306	3.427.093	7.824.164	8.369.330
2007.	3.549.566	3.626.955	8.255.779	8.966.287
2008.	3.831.068	3.808.977	8.293.363	8.709.410
2009.	3.726.511	3.795.802	8.328.451	8.738.631
2010.	3.706.487	3.792.209	9.117.229	9.814.161
2011.	3.855.899	3.928.748	10.018.581	10.483.647
2012.	3.976.221	4.051.050	10.132.945	10.343.253

Izvor: <http://faostat3.fao.org>

Istovremeno, zapaža se da uvoz i izvoz vina raste tokom čitavog intervala. Kao najveći regionalni uvoznik/izvoznik ističe se Evropa ($\frac{3}{4}$ prometa). Prema podacima FAO iz 2012. godine uvezeno je 10.132.945 t vina. Najveće učešće u uvozu imali su: Nemačka (1.526.704 t ili 15,1%), Ujedinjeno Kraljevstvo (1.304.406 t ili 12,9%), SAD (1.167.504 t ili 11,5%), Rusija (662.475 t ili 6,5%) i Francuska (598.962 t ili 5,9%). Iste godine izvezeno je 10.343.253 t vina. Pojedinačno najveće učešće su imali: Italija (2.104.949 t ili 20,3%), Španija (2.095.279 t ili 20,2%), Francuska (1.565.416 t ili 15,1%), Čile (747.364 t ili 7,2%) i Australija (734.736 t ili 7,1%) (tabela 4).

Među vrhunskim tržištima vina, prvih pet zemalja ostvaruje više od polovine uvoza iskazanog u dolarima. Tako SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo, Nemačka, Kanada i Kina ostvare oko 17,0 mlrd. USD uvoza. Podaci za 2012. godinu potvrđuju da je vrednost uvoza po zemljama bila: SAD (5,1 mlrd. USD ili 15,1%), Ujedinjeno Kraljevstvo (5,0 mlrd. USD ili 15,0%), Nemačka (3,1 mlrd. USD ili 9,3%), Kanada (1,9 mlrd. USD ili 5,9%), Kina (1,6 mlrd. USD ili 4,7%) i Japan (1,5 ili 4,6%). Ukupno je uvezeno vina u vrednosti 33,4 mlrd. USD (<http://faostat3.fao.org>).

Stanje u Srbiji u pogledu proizvodnje grožđa i vina kao i njihov uvoz/izvoz nije na zavidnom nivou. Naime, u periodu 2006-2012. godine Srbija je i pored ogromnih mogućnosti izdvajala znatna sredstva za uvoz sirovine (grožđa) za proizvodnju vina. Prosečan godišnji uvoz grožđa za prerađu je iznosio oko 15.000 t uz izdvajanje

oko 9,1 mil. USD. Sa druge strane izvoz istog je bio na istom nivou i kretao se oko 630 t čime je u proseku inkasirano oko 300.000 USD godišnje. Na osnovu navedenog zapaža se očigledan tržišni deficit.

Tabela 5. Vrednost uvoza i izvoza vina u svetu (u mlrd. USD)

Table 5. Value of wine import and export in the world (in billions of dollars)

Godina	Uvoz	Izvoz
2002.	14,3	14,2
2003.	17,5	17,3
2004.	19,9	19,8
2005.	20,9	20,7
2006.	22,7	22,4
2007.	27,5	27,3
2008.	29,9	29,6
2009.	26,1	25,2
2010.	28,1	27,9
2011.	33,1	32,3
2012.	33,4	32,8

Izvor: <http://faostat3.fao.org>

U spoljnotrgovinskoj razmeni vina u periodu 2009-2014. godine ostvaruje se stalni deficit koji varira između 10.278 i 19.792 t na godišnjem nivou. Deficit je posledica nedovoljne proizvodnje vina i rastućeg trenda u potrošnji u našoj zemlji. Najveći deficit u toku 2014. godine bio je uslovljen izuzetno lošim agrometeorološkim uslovima za proizvodnju sirovine. Prosečna godišnja vrednost izvoza vina iznosila je 12,4 mil. USD (<http://faostat3.fao.org>).

Tabela 6. Vrednost uvoz i izvoza vina u Srbiji (u tonama) i (mil. USD)

Table 6. Value of wine import and export in Serbia (in tons) and (in millions of dollars)

Godina	Uvoz		Izvoz	
	količina (t)	USD (mil.)	količina (t)	USD (mil.)
2006.	14.382	7,0	239,7	0,1
2007.	26.891	12,9	213,9	0,1
2008.	14.489	10,4	825,4	0,4
2009.	10.501	6,8	880,1	0,3
2010.	13.736	8,0	728,2	0,5
2011.	14.330	10,5	906,7	0,4
2012.	13.554	8,2	632,3	0,5

Izvor: Jakšić et. al, 2015 & <http://www.trademap.org/>

Srbija je potpisnik niza dokumenata o trgovini među kojima su najznačajniji „Sporazum o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi - CEFTA“ (2006), „Sporazum o slobodnoj trgovini Srbije i država EFTA“ (2009), i „Prelazni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima između Evropske unije i Srbije (2008). Posebnu vrednost imaju brojni bilateralni ugovori kao što su „Sporazum o slobodnoj trgovini Srbije i Ruske Federacije“ (2000), „Sporazum o slobodnoj trgovini Srbije i Belorusije“ (2009), kao i „Sporazum o slobodnoj trgovini Srbije i Kazahstana“ (2010). Vredi spomenuti i istoimeni sporazum Republike Srbije i Turske (2009) i „Ugovor o spoljnotrgovinskoj razmeni sa SAD na osnovu preferencijala (2005). Treba istaći da je veoma važan preduslov izvoza na prostor Carinske unije Rusije, Belorusije i Kazahstana protokol o poreklu proizvoda. Neki proizvodi su izuzeti iz režima slobodne trgovine (u ovom kontekstu reč je o penušavim vinima).

Najveća količina vina se uvozi iz zemalja CEFTA (prosek oko 26.000 t), zatim tržišta EU (2.300 t) i ostalih tržišta (530 t) (Jakšić et. al, 2015). Analiza uvoza vina

za period 2009-2013. godine pokazuje da Srbija gotovo 90% vina uvozi iz Makedonije (50,9%), Crne Gore (28,3%), Francuske (4,2%), Italije (2,7%) i Španije (1,3%). Prethodni petogodišnji period je pokazao porast uvoza iz Francuske (2,2%), Makedonije (1,0%) i Španije (0,4%) i smanjenje iz Crne Gore (6,1%) i Italije (3,7%) (Jovanović et. al., 2015).

Uvidom u statistiku beleži se da je u razdoblju 2009-2014. godine Srbija najviše izvozila na tržište CEFTA (oko 5.440 t). Na drugom mestu se nalaze zemlje EU sa preko 4.060 t godišnje, dok na ostala tržišta (Carinska unija, EFTA) izvozi oko 3.600 t vina (Jakšić et. al., 2015). Prema podacima 2009-2013. godine Srbija je gotovo 90% vina izvozila u svega pet zemalja: Bosnu i Hercegovinu (39,6%), Rusiju (20,3%), Crnu Goru (15,0%), Kinu (11,1%) i Češku (11,0%). Bitno je napomenuti da se sve veće količine vina izvoze u Rusiju (+ 19%), Češku i Kinu, dok je izvoz u zemlje regiona značajno opao (Jovanović et. al., 2015).

Tabela 7. Uvoz i izvoz vina iz/u Srbije prema tržištima (u tonama)

Table 7. Wine import and export from/to Serbia according to markets

Godina	Uvoz			Izvoz		
	CEFTA	EU	Ostali	CEFTA	EU	Ostali
2009.	19.222	2.385	777	6.972	643	2.772
2010.	26.792	2.323	109	5.906	1.320	3.535
2011.	30.144	2.507	215	5.516	5.667	4.130
2012.	30.746	2.224	98	4.742	14.118	3.930
2013.	21.509	1.829	153	4.358	2.048	5.072
2014.	27.979	2.545	1.810	5.137	560	6.245

Izvor: Jakšić et. al., 2015.

Proizvodnja vina na gazdinstvu: primer Vinarije „Arsenijević“, Topola 7

U Oplenačkom vinogorju pod vinogradima se nalazi 545,7 ha pretežno stonih sorti (70,7%). Proizvodnjom grožđa se bavi 1.348 gazdinstava među kojima i gazdinstvo porodice „Arsenijević“. Prema podacima Agencije za privredne registre reč je o pravnom licu u aktivnom statusu osnovanom 10. oktobra 2013. godine. Preduzetnik obavlja delatnost proizvodnje vina od grožđa (šifra delatnosti: 1102). Upisan je u registar Privrednog suda u Kragujevcu. Proizvođač spada u grupu obveznika - privredna društva, zadruge i preduzetnici, matični broj (6328763) i poreskog identifikacionog broja (108201365) (interna dokumentacija vinarije „Arsenijević, Vinča).

Porodica Arsenijević ima stalne zasade vinove loze na površini od 11 ha. Zbog toga je izvršen upis u vinogradarski registar pod evidencionim brojem 320-05-6132/2013-08. Domaćinstvo se do 2013. godine bavilo intenzivnom voćarskom proizvodnjom, a ostvarivalo je i dobru saradnju sa Vinarijom „Aleksandrović“ kojoj je prodavalo grožđe. Podizanje novih zasada i osnivanje vinarije imalo je za cilj komercijalizaciju tradicionalne proizvodnje vina u okviru porodičnog domaćinstva.

PROIZVODNJA
I ROBNA RAZMENA
GROŽĐA I VINA:
STANJE U SVETU I
SRBIJI
(ŠUMADIJSKI
REGION)

Na površini od 11 ha prelepog Oplenačkog vinogorja gaji se vinova loza sa oko 60.000 rodnih čokota. U zasadima su najzastupljenije sorte Sovinjon blank (30%), Merlo (30%) i Šardone (25%), dok su u manjoj meri prisutni i Kaberne sovinjon (10%) i Muskat Hamburg (5%).

Ukupna godišnja proizvodnja grožđa se kreće oko 50.000 kg (4.500 kg/ha). Prinos po čokotu nije previsok (0,84 kg), a takvo stanje je posledica stavljanja akcenta na kvalitet. U pogledu proizvodnje posebno je bila uspešna 2013. godina gde su se istakla vina od belih sorti (Sovinjon blank i Šardone), kao i Merlo od crnih sorti (interna dokumentacija vinarije „Arsenijević“). U toku 2014. godine crveno vino nije bilo u opticaju zbog prirodnih nepogoda koje su uticale na kvalitet grožđa. Istovremeno, iz iste berbe se može istaći Roze (85% Kaberne sovinjon i 15% Muskat Hamburg) koje privlači interesovanje korisnika/kupaca.

Vinarija „Arsenijević“ poseduje klasičan vinski podrum novijeg datuma (2011) koji na prostoru od 120 m² sadrži sve neophodne elemente. U njegovom okrilju se nalazi radionica za prijem/muljanje grožđa i ceđenje kljuka (za vrenje šire ili kljuka) uz obezbeđenje optimalne temperature od 15-25°C. Na nižem nivou se nalazi kompletna oprema i tankovi za odležavanje vina. Vina se skladište u inoks posudama od plemenitog metala kapaciteta 6.000 l (1x3.200 l, 1x2.000 l, 1x1.000 l i 10 drvenih buradi po 225 l). Obezbeđeni su neophodni temperaturni uslovi za čuvanje belih (10-12°C) i crnih vina (13-15°C). Treba izbegavati više temperature jer one mogu nepovoljno uticati na kvalitet vina. Stoga je temperatura stabilna (uz manja odstupanja), a relativna vlažnost je oko 90%. Takođe vinarija poseduje i deo za prezentaciju i degustaciju vina sa rashladnim vitrinama (interna dokumentacija vinarije „Arsenijević“, Vinča).

Počev od 2013. godine vinarija proizvodi oko 15.000 l vina (crvenog, belog i roze). Trenutno proizvodi 20.000 boca, od čega se 2.500 boca izvozi na tržište Crne Gore. Vinarija poseduje HACCP sistem bezbednosti hrane i pića, a poštuje i proizvodni ciklus po kome se roze i belo vino flašira sedam meseci nakon berbe, a crveno vino 18 meseci nakon berbe. Kontrola kvaliteta vina vrši se od strane „Jugoinspekt-a“ iz Beograda i „Enološke stanice Vršac“ koja koristi nacionalne i međunarodne standarde OIV-a (Organisation Internationale de la Vigne et du Vin) i drugih organizacija. Plan vlasnika je da u naredne četiri godine svoju proizvodnju poveća za 50% (na 30.000 boca), a izvoz na crnogorsko tržište uveća stoprocentno do 2016. godine (na 5.000 boca) (podaci dobijeni iz razgovora sa vlasnikom).

8 SWOT analiza poslovanja gazdinstva „Arsenijević“

SWOT analiza je jedna od najčešće korišćenih tehnika kojom se ocenjuju glavni podsticajni i ograničavajući faktori koji imaju presudnu ulogu na poslovanje u datom okruženju. Metoda koja je najpre korišćena u okviru samog preduzeća (mikroekonomije), danas uzima maha i u nekim širim delatnostima. U tom kontekstu biće prezentovana SWOT analiza poslovanja Vinarije „Arsenijević“ sa aspekta pozitivnih i negativnih internih faktora (snage i slabosti) i eksternih faktora (mogućnosti i pretnje).

Tabela 8. SWOT analiza poslovanja Vinarije „Arsenijević“
Table 8. SWOT analysis of business of „Arsenijević“ winery

Snage	Slabosti
<ol style="list-style-type: none"> Zastupljenost mladih zasada loze Zaštićeno poreklo prostora Šumadije Proizvod visokog kvaliteta Savremeni objekti i oprema Vlasnik pripada mladoj generaciji menadžera Kontinuirana edukacija i članstvo u strukovnim udruženjima Ponuda vina putem vinskih ruta Zapaženi rezultati na sajmovima i izložbama 	<ol style="list-style-type: none"> Usitnjenost vinogradarskih parcela Visoki troškovi proizvodnje Nedekvatne državne subvencije Prisustvo nelojalne konkurencije Niska kupovna moć Neinformisanost građana u pogledu vina Nedostupnost proizvoda potencijalnim klijentima Neprepoznatljivost na međunarodnom tržištu
<ol style="list-style-type: none"> Proširenje zasada vinove loze Jačanje malih proizvođača Razvoj tehnologija za proizvodnju vina autohtonih sorti Korišćenje sredstava EU Korišćenje društvenih mreža prilikom promocije Povećanje zastupljenosti na postojećem i osvajanje novih tržišta Podsticajne mere izvoza vina Rast interesovanja za vinski turizam 	<ol style="list-style-type: none"> Porast uvoza jeftinih vina Nedostatak resursa (finansije, kadrovi) Stvaranje velikih zaliha vina Pad tražnje za vinom kao prehrambenim proizvodom Loši zakonski preduslovi i previsoki standardi Spori obrtaj sredstava Pojava supstituta na tržištu Nepovoljne carinske stope i takse
Mogućnosti	Pretnje

Izvor: Delo autora

U uskoj vezi sa proizvodnjom vina je i razvoj ruralnog turizma (agroturizma) kao komplementarna delatnost sa poljoprivredom. Poljoprivreda je proizvođač, a turizam potrošač poljoprivrednih proizvoda. Finansiranje ruralnog turizma se navodi kao najteži deo posla jer je potrebno iznaći resurse za izradu (implementaciju) razvojnih projekata. To je posebno bitno za seoska područja kakvo je i ovo podneblje imajući u vidu da ovaj oblik turističkog privređivanja po pravilu pospešuje ekonomski i demografski razvoj (dovodi do smanjenja depopulacije, smanjenja „mortaliteta srpskog sela“) (Radović, 2015). U uskoj vezi sa vinarskom proizvodnjom je i vinski turizam (segment ruralnog turizma) koji u poslednjih 20-25 godina na svetskom prostoru privlači sve više korisnika (Pivac et. al., 2015). Ovaj pojavni oblik čini deo veoma zahtevne tržišne niše. Uglavnom predstavlja dopunski izvor prihoda tradicionalnih proizvođača, i izuzetan način promocije rada proizvođača. U tom pravcu vinarija „Arsenijević“ je uzela učešće na najprestižnijim okupljanjima vinara u našoj zemlji kao što su: Međunarodni sajam turizma u okviru kojeg se održava i Beogradski salon vina (BeoWinefair) u februaru, Festival šumadijskih vina u Topoli (jun), Festival srpskih vina u Lazarevcu (novembar), ali i Oplenačka berba i sabor narodnog izvornog stvaralaštva u Topoli (oktobar). U toku jula 2015. godine zajedno sa ostalim članovima Udruženja vinara, vinarija „Arsenijević“ je učestvovala u okviru manifestacije „Šumadija u Andrićgradu“ (izložbe Umjetnost i vino i Srce u kamenu). Vinarija „Arsenijević“ kao mali proizvođač polako zauzima i zaslužno mesto na vinskom putu „Oplenc“ jer se njena ponuda pronašla u okviru programa „Šumadijska Toskana“, turističke agencije „Magelan“ iz Novog Sada (podaci dobijeni iz razgovora sa vlasnikom).

PROIZVODNJA
I ROBNA RAZMENA
GROŽĐA I VINA:
STANJE U SVETU I
SRBIJI
(ŠUMADIJSKI
REGION)

9 Zaključak

Proizvodnja grožđa i vina čini značajan deo poljoprivredne delatnosti. I pored smanjenja površina pod vinovom lozom, Evropa i dalje predstavlja lidera u proizvodnji i izvozu vina. Pored Evrope, sve veće učešće imaju i druge veće regionalne celine (Severna Amerika, Azija i Okeanija). Trgovina proizvodima od grožđa doprinosi visokim prihodima kod tradicionalnih proizvođača (Italija, Španija i Francuska), ali i kod novih učesnika na tržištu (Čile, Australija i drugi). Svoje mesto na tržištu traži i Srbija, koja i pored trenda smanjenja vinogradarskih površina i u tradicionalnim područjima poput Šumadije iz godine u godinu povećava svoj izvozni kapacitet u ovoj oblasti. Primat u proizvodnji i izvozu sve više imaju individualni proizvođači koji domaćim i introdukovanim sortama vinove loze visokog kvaliteta polako zauzimaju svoje mesto na tržištu. U tom procesu je aktivno i gazdinstvo porodice „Arsenijević“ iz Topole koje mladim zasadima i kvalitetom osvaja regionalno tržište. Osim toga ogromni naponi se ulažu i u povezivanje vinarske proizvodnje i turizma čime se ostvaruju dodatni prihodi, a indirektno se utiče i na niz demografskih procesa u ruralnim područjima. Uz veću podršku državu očekuje se da će se u narednom periodu sve veći broj gazdinstava uključiti u ovaj vid proizvodnje, a ovo područje postati prepoznatljivo po kvalitetnim vinima zaštićenog geografskog porekla.

10 Literatura

1. Ivanišević, D., Jakšić, D., Korać, N. (2015). Vinogradarski atlas. Beograd: Republički zavod za statistiku.
2. Interna dokumenatcija Vinarija „Arsenijević“ Vinča
3. Jakšić, D., Ivanišević, D., Đokić, V., Tepavac-Brbaklić, M. (2015). Vinski atlas. Beograd: Republički zavod za statistiku.
4. Jovanović, V. D., Muhi, B., Anđelković, R. A. (2015). Vinarije i putevi vina kao sredstvo za razvoj agroturizma u Srbiji. Turističko poslovanje, 15, 87-93.
5. Korać, N., Žunić, D., Ivanišević, D. (2014). Vinogradarstvo i vinarstvo u Srbiji. U Zbornik radova sa naučnog skupa „Perspektive razvoja sela“, Beograd, Srbija, 17-18. april 2013. (str. 123-143). Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.
6. Pivac, T., Đuranović, T., Košić, K. (2015). Značaj vinskih manifestacija za turizam Vojvodine. Agroekonomika, 44(67), 51-66.
7. Pravilniku o rejonizaciji vinogradarskih geografskih proizvodnih područja Srbije, Službeni glasnik RS, br. 45/15.
8. Radović, G. (2015). Značaj finansiranja za razvoj ruralnog turizma u Republici Srbiji. Agroekonomika, 44(67), 15-25.
9. RZS. (1994). Opštine u Republici Srbiji 1993. godine. Beograd: Republički zavod za statistiku.
10. RZS. (2004). Opštine u Srbiji u 2003. godini. Beograd: Republički zavod za statistiku.
11. RZS. (2013a). Poljoprivreda u Republici Srbiji I - popis poljoprivrede 2012. godine. Beograd: Republički zavod za statistiku.
12. RZS. (2013b). Poljoprivreda u Republici Srbiji II - popis poljoprivrede 2012. godine. Beograd: Republički zavod za statistiku.
13. RZS. (2014a). Opštine u Srbiji u 2013. godini. Beograd: Republički zavod za statistiku.

14. Ševarlić, M. (2015). Poljoprivredno zemljište. Beograd: Republički zavod za statistiku.
15. Vasić-Ranković, Z. (2013). Uticaj ekološkog potencijala lokaliteta na biološka i antioksidativna svojstva sorte vinove loze burgundac crni (*Vitis vinifera* L.) - disertacija. Beograd: Univerzitet u Beogradu: Poljoprivredni fakultet.
16. Zakon o vinu, Službeni glasnik RS, br. 41/09.
17. <http://faostat3.fao.org/browse> (05.03.2016.)
18. <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=452>(06.03.2016.)
19. <http://www.mpzss.gov.rs/vinogradarski-registar/>(10.03.2016.)
20. <http://www.trademap.org/countrymap/index.aspx> (13.03.2016.)
21. <http://www.sveovinu.com/index.php?topic=292.0>(20.03.2016).

Primljen/Received: 29.03.2016.

Prihvaćen/Accepted: 12.06.2016.

PROIZVODNJA
I ROBNA RAZMENA
GROŽĐA I VINA:
STANJE U SVETU I
SRBIJI
(ŠUMADIJSKI
REGION)

Departman je u okviru Fakulteta naučno-obrazovna institucijasa dugom tradicijom i velikim naučnoistraživačkim iskustvom. U Departmanu radi dvadesetak naučnih radnika, uglavnom uglednih profesora i mladih talentovanih i perspektivnih saradnika.

Departman je organizator i realizator, zajedno sa kolegama sa drugih departmana, osnovnih studija agroekonomskog smera i smera za agroturizam i ruralni razvoj, kao i master i doktorskih studija iz ovih oblasti.

Departman je ovlašćena institucija za procenu vrednosti kapitala preduzeća i drugih subjekata iz agrobiznisa. Pored toga, uspešno radi i studije ekonomske isplativosti (fisibility studies), biznis plan, marketinška istraživanja i analizu tržišta, studije razvoja vodoprivrede, ekonomske, ekološke i agroekonomske ekspertize, studije upravljačko-organizacionog i finansijskog restruktuiranja, ocenu boniteta preduzeća, računovodstvenu reviziju, statističke, demografske i sociološke studije, informatičke, konsultantske i savetodavne usluge, kao i projekte ruralnog razvoja.

Departman je moderna naučna ustanova koja raspolaže kadrovima, kapacitetima, znanjem, iskustvom, tačnim i pravovremenim informacijama, moćnim pojedincima i uspešnim timovima. Naše ime i naše preporuke se respektuju i uvažavaju. Na tržištu intelektualnih usluga, iz svojih oblasti, Departman je jedna od naših vodećih, kompetentnih i cenjenih naučno-obrazovnih kuća.

UNIVERZITET U NOVOM SADU
POLJOPRIVREDNI FAKULTET
DEPRTMAN ZA EKONOMIKU POLJOPRIVREDE
I SOCIOLOGIJU SELA

21000 Novi Sad, Trg Dositeja Obradovića br. 8
Tel: +381 21 458 138, +381 21 475 02 76, Faks: 021 63 50 822
E-mail: redakcija@agroekonomika.rs